

Dembinski és hadtestparancsnokai hadvezetési ténykedésével. Dembinski főparancsnoki tevékenységét elemezve hibáztatja azt, hogy a már február 23-án összpontosított magyar hadsereggel nem támadta meg 26-a előtt a még erősen széttagolt császári sereget; hogy az ütközet során nem tudta biztosítani az egységes irányítást; hogy nem ismerte fel Kápolna kulcsszerepét a csata kimenetele szempontjából; hogy a tartalékokat képező hadosztályok megérkezése után nem rendelt el támadást, hanem folytatta a visszavonulást. Rámutat a magyar jobbszárnyon levő Klapka felelősségére, aki későn ismerte fel, hogy Schlik támadása folytán Verpelét veszélyben van, és ennek eleste nem kis mértékben járult hozzá a magyar hadsereg visszavonulásának elrendeléséhez. A lehetőség adta kereteken belül kitér a szerző Görgei magatartására és gyanús intézkedéseire, amelyek nem a győzelem kivívását segítették elő, hanem az ellenkező irányba hatottak.

A kétnapos csata mérlegét akként vonja meg, hogy „Kerecsendre nem egy szétvert, hanem a harc térről parancsnokai hibájából kiszorult sereg vonult vissza”.

„A csata után” címet viselő utolsó fejezetben a császáriakkal való ismételt megütközés lehetőségeivel és kilátásaival foglalkozik a szerző. Értékelése szerint mind Kerecsendnél, mind

Mezőkövesdnél sikerrel járt volna a támadás, Dembinski azonban csak a negatívan ható tényezőket látta, nem ismerte a sereg hangulatát, ezért a további visszavonulást választotta Poroszló irányába, majd az átkelést a Tisza balpartjára. A főerő visszavonulását biztosító Klapkának Egerfarmosról, Görgeinek pedig Egerlővőre történő önkényes — Dembinski utasításaival ellentétes — visszavonulása, majd Poroszlónak elhamarkodott és szintén önkényes kiürítése szükségszerűen összeütközésre adott okot Dembinski és hadtestparancsnokai között, akik a hiányos felderítésből adódóan a poroszlói helyzetet veszélyesnek minősítették és Dembinski ellen léptek fel. A fejezet befejező része a szabadságharc történetében egyedülálló eseménnyel, a tiszafüredi zendüléssel foglalkozik és vizsgálja azokat az okokat, amelyek a Tiszafüredre siető Kossuthot arra készíteték, hogy Görgei kilátásba helyezett agyonlövétése és a kormány számára megbízható főparancsnok keresése helyett Görgei ideiglenes fővezérségét erősítse meg.

Borus József a munkája bevezetőjében felsorolt és a recenzióban is ismertetett három fő kérdésre pontos, kimerítő és megbízható választ adott. Könyve marxista hádtörténetírásunk egyik jelentős alkotásának tekinthető.

Böhm Jakab

MANFRIED RAUCHENSTEINER

1945 — ENTSCHEIDUNG FÜR ÖSTERREICH

(Verlag Styria, Graz—Wien—Köln, 1975. 271. o.)

A hitleri Németország leverésének, az ország felszabadításának harmincadik évfordulója alkalmából Ausztriában is számos, a nagy történelmi eseményhez méltó megemlékezés, tanulmány, önálló munka megjelentetésére került sor. Az „Entscheidung für Österreich” 1975 késő őszen, az évfordulóval kap-

csolatos kiadványok közül utolsónak került az olvasók kezébe, de megítélésünk szerint egyike marad azoknak, amelyet hosszabb idő elteltével is szívesen vesznek elő nemcsak a történészek, hanem a kortörténet iránt érdeklődő olvasók is. Erre egyrészt a könyv témája és legalább ugyanolyan mér-

tékben a kiadvány jellege a biztosíték.

A munka a „Bildokumentation” alcímet viseli. Mit jelent közelebről ez a megjelölés? Azt, hogy a szerző több mint 1200 korabeli, döntő többségében eddig még nem publikált felvételtől 224-et mutat be az olvasónak. A képek nagyobb részét angol, amerikai, bolgár, francia, jugoszláv, szovjet, osztrák képarchívumok és kisebb részben magángyűjtők bocsátották a szerző rendelkezésére, aki a gazdag anyagból szakértő szemmel válogatta ki az 1945-ös osztrák viszonyokat leginkább visszatükröző fotókat. A kiválogatott anyagot tematikusan csoportosította és ennek megfelelően a munka fő része, maga a képdokumentáció, hét fejezetre tagozódik.

A kutatók körében közismert, hogy sokszor milyen nehéz a képanyag (különösen a háborús képanyag) időrendi csoportosítását, lokalizálását elvégezni, hitelességét megállapítani. Itt jogos a kérdés felvetése: lehet-e a történeteknek csak epizódjait rögzítő fényképek segítségével átfogó képet adni jelentős történelmi időszakról, ezen belül egy-egy témakörrel? Erre még abban az esetben is egyértelmű nemmel kell felelnünk, ha bőségesen állnak rendelkezésre megfelelő korabeli felvételek. A szerző ennek tudatában a képdokumentációhoz tartalmaz hadtörténelmi összefoglalót, ezenkívül minden egyes fejezethez bevezetőt írt. A historiográfiai rész és a képdokumentáció szerencsés összehangolásával — megítélésünk szerint — sikerült az 1945-ös osztrák állapotokról többé-kevésbé helyes képet nyújtania. Természetes, hogy a képek kiválogatásánál a szerző történelemszemlélete elsőrendű szerepet játszott. A szerző rendelkezésére álló teljes anyag ismerete nélkül azonban nekünk nincs módunk arra, hogy a válogatással kapcsolatban kérdéseket tegyünk fel: miért ez és miért nem egy másik kép került be a dokumentációba. Különben is, a recenzióra elsősorban nem az okok kutatása, vizsgálata, hanem a munka ismertetése tartozik.

Fel kell hívunk az olvasó figyelmét arra, hogy jelen esetben a munka alcíme (Bildokumentation) hasznos eligazítással szolgál ugyan a munka jellegét illetően, de legalább annyira meg is téveszthet bennünket. A szövegrész ugyanis kilencven oldalt tesz ki és ha ehhez hozzászámítjuk a képekhez fűzött rövid, de hasznos adatokat tartalmazó kommentárokat, továbbá a kilenc szép kidolgozású, világos és könnyen áttekinthető vázlatot, elmondhatjuk, hogy önmagában ebből is kitelt volna egy kisebb monográfia.

A szerző a második világháború hadtörténelmi eseményeinek, ezen belül az Ausztria területén lefolyt katonai eseményeknek egyik legismertebb osztrák kutatója. Bevezető tanulmányának első részében nagy mértékben támaszkodik az 1970-ben „Krieg in Österreich 1945” címmel megjelent terjedelmes, a katonai eseményeket részletesen elemző munkájára. (Erről nem jelent meg folyóiratunkban recenzió, de számos magyar vonatkozása miatt ajánljuk hadtörténeiszek figyelmébe.) A második rész, amely a világháború befejezésétől az 1945-ös év végéig tartó időszakot öleli fel, új kutatási eredmények felhasználásával készült. Anélkül, hogy a legkisebb mértékben is csökkentenénk Rauchensteiner fentebb idézett munkájának értékét, praktikus okokból sorrendben elsőnek erre a tanulmányra hívjuk fel a figyelmet. Ennek első része ugyanis esszenciája a szerző korábbi nagy monográfiájának, a második rész pedig ugyancsak jól használható összefoglalását adja az 1945-ös esztendő második fele legfontosabb ausztriai történelmi eseményeinek.

Említettük, hogy a szerző a képanyagot tematikusan hét részre tagolta. Az első négy a háborús eseményeket dokumentálja. A legelső fejezet az Ausztria ellen intézett légitámadásokról, a második az ország területének „tökéletes erődde” (a fejezet német címe: Die „volkommene Festung”) történő kiépítéséről (ezt a hitleri hadvezetésnek nem sikerült megvalósítani)

ad szemléltető összképet, a korabeli fotók és a jól megszerkesztett vázlatok révén. A harmadik fejezet a szovjet csapatok kelet-ausztriai harcait, a bécsi támadó hadműveletek lefolyását dokumentálja. Ez utóbbi két fejezet fotóinak futólagos áttekintése is elegendő ahhoz, hogy az olvasó felfedezze a keleti és a nyugati arcvonalon lefolytatott háborús cselekmények közötti különbséget. Amíg a szovjet hadsereg katonái súlyos harcok árán szabadították fel Ausztria keleti felét, addig a nyugati szövetségesek jóformán csak a rossz időjárástól hátráltatva vették birtokba a majdnem teljes épségben megmaradt különböző településeket.

Ausztria területe a háború utolsó hónapjaiban csomópontjává vált a különböző irányokból visszaözönlő hitleri és a vele szövetséges csapatoknak, valamint az erőszakkal nyugatra hurcolt fiataloknak és mindazoknak, akik a német propaganda hatására Ausztriában menekültek. Az ország nagyon tarka képet mutatott. A hadifoglyok tíz- és százazrei töltötték meg a korábbi német légereket, az utakon polgári

menekültek özönlöttek vissza, most fordított irányba, nyugatról keletre. A dokumentáció révén (ötödik fejezet) ezekbe a drámai eseményekbe nyer betekintést az olvasó a bevezető írás és a hozzá tartozó korabeli felvételek segítségével. A munka utolsó két fejezete a felszabadult Ausztria politikai, gazdasági viszonyait szemlélteti, a háború befejezésétől az 1945-ös esztendő végéig.

*

Rauchensteiner értékes, nagy gondal összeállított munkáját a kor története iránt érdeklődők táborán kívül elsősorban azoknak a kutatóknak, műzeológusoknak ajánljuk, akik a háború utolsó időszakára történetével foglalkoznak. Felhívjuk a figyelmet a tartalmas bibliográfiára, a képek eredetére utaló összeállításra és nem utolsósorban a munka magyar vonatkozásaira. Ilyenek ugyanis mind a szövegrészben, mind a képek között számos helyen található.

Kun József